

WSTĘP

KULTUROWE ASPEKTY WOJNY / CZŁOWIEK. DZIECKO Z DOŚWIADCZENIEM MIGRACJI

Wojna stanowi fenomen nieodłącznie związany z dziejami ludzkości. Jednak przez wiele ostatnich dziesięcioleci dla ogromnej większości mieszkańców naszego kontynentu było to zjawisko odległe – tak w czasie, jak i w przestrzeni – przebrzmiałe, należące do porządku, którego nie rozumiano i/lub nie chciano rozumieć. Przewidywania tych badaczy, którzy skłonni byli sądzić, że dwudzieste pierwsze stulecie stanowić może *another bloody century*, uznawano za niewarte uwagi. Jednak wydarzenia ostatnich lat i miesięcy brutalnie zweryfikowały te postawy. Wojna znów zaczęła pokazywać Europejczykom swe krwawe oblicze.

W tej sytuacji niezwykle ważny zdaje się powrót do refleksji nad fenomenem wojny – w każdym z możliwych aspektów. Z pewnością refleksja ta powinna mieć charakter inter-, a nawet multidyscyplinarny. Sądzić jednak wolno, że szczególną rolę mają tu do odegrania badacze z kręgu nauk o kulturze. Jak wskazywał bowiem wybitny historyk wojskowości John Keegan: „Wojna bywa determinantą kultury, a w niektórych społeczeństwach jest kulturą” (1998, 25). To przekonanie skłoniło nas do zaproponowania badaczom wymiany myśli i doświadczeń w niniejszym numerze tematycznym „Relacji Międzykulturowych”.

Dodatkowo wojna, którą Rosja ze zdwojoną mocą rozpoczęła w Ukrainie w lutym 2022 roku, przypomniła o jeszcze jednym aspekcie związanym z nią nierozzerwalnie – o (wojennej) migracji. Dlatego też w drugiej części numeru jest poświęcony problematyce uchodźstwa w obliczu wojny, rozpatrywanego zarówno z perspektywy osób dorosłych, jak i, co bardzo ważne, dzieci. Wojna i dzieci to słowa, które nigdy nie powinny stać obok siebie, a jednak sytuacja w Ukrainie, ale też w Afganistanie, Syrii i wielu innych miejscach, w których toczą się konflikty, skłania do podjęcia refleksji

nad tym zagadnieniem. Warto nadmienić, że wojna bez wątplenia jest doświadczeniem traumatycznym (por. Zielińska 2018; Długosz, Kryvachuk, Izdebska-Długosz 2022). Osoby, które się z nią zetknęły, które przed nią uciekają i/lub były w jej centrum, spotykają się z szeregiem zdarzeń związanych z przemocą i zagrożeniem zdrowia oraz życia – u siebie i u innych.

Doświadczenie wymuszonej działaniami wojennymi migracji stanowi dla człowieka przełom, coś, co go często przerasta. Taka migracja wymaga podejmowania wyzwań związanych z funkcjonowaniem w nowym obcym kraju. Jednocześnie wojenna migracja to sytuacja dwustronna – także państwa przyjmujące uchodźców, uciekinierów stają przed kolejnymi wyzwaniami, potrzebą zmiany, znalezieniem drogi do udzielenia pomocy i otwarcia się na nowych członków społeczeństwa. Dlatego przede wszystkim przyglądamy się procesom zmian środowiska edukacyjnego oraz kompetencjom międzykulturowym nauczycieli i opiekunów osób z doświadczeniem migracji.

Wojna – człowiek – dziecko – migracja to kluczowe słowa, które stanowią punkt wyjścia do dalszej refleksji. Jednocześnie, mając na uwadze wielość wymiarów ludzkich doświadczeń związanych z wojną i migracją/uchodźstwem, zaprosiliśmy badaczy do wspólnego namysłu nad sposobami ich ukazywania w nauce, sztuce, języku, polityce i innych jeszcze kontekstach budujących (współczesną) kulturę człowieka, czego odzwierciedlenie znajdują Państwo w tekstach zebranych w niniejszym tomie.

Pierwsze dwa artykuły dotyczą wojny chińsko-japońskiej, zapoczątkowanej w latach 30. XX w., przy czym Jakub Polit zwraca uwagę na chińskich uchodźców w czasie wojny z Japonią (1937–1945), natomiast Lequi Du skupia się na masakrze nankińskiej (1937–1938) jako źródle chińskiej traumy narodowej. Trzeci tekst autorstwa Macieja Pletni poświęcony jest powojennemu pacyfizmowi japońskiemu w roli narzędzia do budowania międzykulturowego dialogu, z kolei Wojciech Mazur przypomina i omawia mniej znane wątki tzw. papierowej wojny, która poprzedziła niejako wybuch II wojny światowej, przypominając przy tym, jak istotną rolę w prowadzeniu wojny odgrywa propaganda. To zjawisko z kolei łączy się z rozwojem technologii i metod komunikacji, co znajduje odzwierciedlenie chociażby w ogromnej liczbie memów, które pojawiły i pojawiają się w kontekście toczącej się wojny w Ukrainie. Motyw reinterpretacji wizerunku prezydenta Wołodymyra Zełenskiego w polskich memach internetowych omawia w swoim tekście Rafał Mazur. Jeszcze inny wymiar i wpływ wojny na człowieka ukazują Barbara Weźgowiec i Julia Łosiak-Pilch, które swoją uwagę

skupiły na fotografiach Justyny Mielnikiewicz pokazywanych w 2022 roku w Międzynarodowym Centrum Kultury w Krakowie. Oddziaływanie wojny na człowieka, a szczególnie na dzieci, stało się jednym z głównych wątków trzech kolejnych tekstów, które przesuwają akcent na kwestię uchodźstwa/migracji związanych z wojną. Wprowadzenie do tej części stanowi artykuł autorstwa Władysława Łosiaka pt. *Stres wojny i migracji – konsekwencje dla dzieci i młodzieży*. Z kolei Julia Łosiak-Pilch i Barbara Weźgowiec przyglądają się systemowym rozwiązaniom związanym z udzielaniem pomocy psychologiczno-pedagogicznej w szkołach, zmianom, które wprowadzono w związku z rosyjską agresją na Ukrainę. Tom zamykają: artykuł Katarzyny Smoter, która zwraca uwagę na to, z jakimi sytuacjami szkolno-wychowawczymi mogą i muszą się mierzyć uczniowie z doświadczeniem uchodźczym, oraz glosa autorstwa Moniki Banaś w esencjalny sposób ukazująca możliwości skutecznej integracji małoletnich uchodźców ze społeczeństwem i kulturą krajów udzielających schronienia.

Wojciech Mazur, Barbara Weźgowiec, Julia Łosiak-Pilch

BIBLIOGRAFIA

- Keegan, J. 1998. *Historia wojen* (G. Woźniak, tłum.), Warszawa.
- Zielińska, M. 2018. Wojna, trauma i kultura, *Teksty Drugie*, 4, 7–11.
- Długosz, P., Kryvachuk, L., Izdebska-Długosz, D. (2022). *Uchodźcy wojenni z Ukrainy – życie w Polsce i plany na przyszłość*, Lublin.